PEDAGOGIKA

ILMIY-NAZARIY VA METODIK JURNAL

5/2023

Bosh muharrir:
Kirgizbayev Abdug'affor Karimjonovich

Maxmudov Abduxalim Xamidovich
(bosh muharrir o'rinbosari)

Tahrir hay'ati:
Djurayev Risbay Xaydarovich
Abdullayeva Shaxzoda
Bulatov Saidaxbor
Ibraimov Xolboy Ibragimovich
Kamilova Nodira
Karlibayeva Guljaxan
Quronov Maxammadjon
Mamadaliyev Abdumajid
Medetova Raushan
Muslimov Narzulla
Murtozayeva Maxfuza
Safarova Roxat
Tojiboyeva Xilolaxon
Xakimova Muxabbat
Xodjayev Begzod

Muassis – Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti. Jurnalda pedagogika, psixologiya, o'qitishning metod va texnologiyalariga oid ilmiy-nazariy, ilmiy-metodik maqolalar o'zbek va rus tillarida chop etiladi.

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasining 2014-yil 26-maydagi 02-004-sonli "Ommaviy axborot vositasi davlat ro'yxatidan o'tkazilganligi to'g'risida guvohnoma"si olingan va unga O'zbekiston Respublikasi Milliy kitob palatasining 2008-yil 30-iyundagi 511/S shartnomasi asosida Davriy nashrlarning Xalqaro standartlar (ISSN) – 2010-5320 raqami taqdim etilgan.

O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya Komissiyasi rayosatining 2013-yil 30-dekabrdagi 201/3-sonli qarori bilan ro'yxatga olingan.

© "Pedagogika" jurnali, 2023

PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA, PEDAGOGIK INNOVATIKA

Ibraimov X.I., O'rinova N.M.
Bo'lajak o'qituvchilarni tyutorlik faoliyatiga tayyorlash mazmuni....3
Egamberdiyeva N.M.,Saydivaliyeva X.X.
Kiberzo'ravonlik – xotin-qizlar va balalarga qarshi qaratilgan zo'ravonlikning alohida shakli sifatida....7
Mamanazarov A.B.
Talabalarda iqtisodiy madaniyatni rivojlantirishning pedagogik tamoyillari....13
Tolipov O'.Q., Pirniyazova M.K.
MDH mamlakatlarining yoshlar tadbirkorligini rivojlantirishga oid davlat siyosati....18
Kayumova N.A.
Talabalarda ijodkorlikni shakllantirish usullari....23
Mamarajabov B.B.
Bo'lajak tarjimonlarning kasbiy muloqot kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari....27
Umaralieva M.
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida inklyziv ta'limning kontseptual jihatlari....33
Mamajonov Sh.A.
Talabalarda ekologik tarbiyani amalga oshirush jarayoni modeli....38
Akbarov B.A.
O'qituvchilarni kasb-hunarga samarali yo'naltirish orqali umumiy o'rta va professional ta'lim uzviyligini ta'minlash modeli....44
Boboyev X.Yu.
Bo'lajak zaxiradagi ofitserlar faoliyatida milliy g'urur, milliy va jangovar ruh tushunchalari....49
Режаметов И.И., Джумашев А.Н.
Обучение военнослужащих оказанию первой помощи на основе инновационных подходов....54
Xojikulova Sh.N.
Talabalarda ingliz tilini o'qitish jarayonida tayanch kompetensiyalarini shakllantirish....59
Temirov D.Sh.
Umumta'lim maktablarida ta'lim-tarbiya sifati va samaradorligini ta'minlashda jamoatchilik nazoratining ustuvor yo'nalishlari....64
Sadikova Sh.A.
Maktabgacha ta'lim yunalishi talabalarini ta'lim-tarbiyaviy jarayonlarga kasbiy tayyorlash....68
Jo'rayeva N.T.
Maktabgacha ta'limda innovatsiya....72
Mirabdullayeva Sh.A.
Oliy harbiy ta'lim muassasalari kursantlarida liderlik xususiyatlari shakllantirishining psixologik qonuniyatlari....76
Suropov B.M.
Talabalarni kasbiy tayyorlashning pedagogik va psixologik aspektlari....80
Xasanova Sh.T.
Mehnat an'analari asosida maktabgacha katta yoshdagi balalarni kasbga qiziqishlarini shakllantirish....85
Tursunova U.
Bo'lajak mutaxassislarning kasbiy jihatdan muhim muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish shart-sharoitlari....91
Pulatova Z.
Ijtimoiy faollik tushunchasi va uning nazariy masalalari....95
Eshmuradov O.E.
Ijtimoiy ustanovkala va ularning shaxslararo munosabatlarda tutgan o'rni....99
Bekniyazov B.S.
Umumta'lim maktablari rahbarlarining boshqaruv faoliyatini taym-menejment yondashuvi asosida takomillashtirish metodologiyasi....102
Orazimbetov Ye.K.
Ta'lim muassasalarida yoshlarni vatanprvarlikka tarbiyalash usullari....106
Djabbarov Sh.X.
Bo'lajak aviatsiya mutaxassislarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari....112
Nishanov S.Yu.
Yolg'on – insonning so'ngi najodi yohud psixologik determinantlari....115
Xalmatov L.N.
O'quv-tarbiya jarayoni samaradorligini oshirishda pedagogik texnologiyalar va o'qituvchining kasbiy kompetentligini rivojlantirish....118
Sultanova S.M.
Ishlovchi ayollarda aybdorlik hissining emotsional intellekt darajasi bilan aloqadorlik jihatlari....121
Pazilov M.A.
O'quvchilarning musiqiy iqtidorini rivojlantirishda «Musiqa» darslarining ahamiyati....127
Malikova X.I.
Klaster yondashuv asosiada bo'lajak surdopedagoglarning kasbiy kompetensiaylarini rivojlantirish pedagogik imkoniyatlari....131
Karimova F.X.
Oliy ta'limdagi innovatsion jarayнlarning mohiyati va kasbiy kompetensiya muammosining psixologik-pedagogik asoslari....136
Зарипова Н.Э.
Психологическое значение отцовства для развития личности ребенка....142
Abduvahidov B.
Iqtidorli o'quvchilarni biologiyadan fanolimpiadalarga tayyorlashning pedagogik-psixologik jihatlari....147
Pinyozov I.H.
Talabalarda tadbirkorlik faoliyatini shakllantirishning pedagogik modelini yaratish....152
Akbarova N.N.
Bo'lajak hamshiralarning kasbiy madaniyatini shakllantirishda deontologik kompetentlikni o'rni va ahamiyati....157
Ganieva A.Z.
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlarining boshqaruv faoliyatiga tayyorlash....161
Yakubova Z.Z.
Maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalarni milliy tarbiyalashda axloqiy tarbiyaning o'rni....165
Xolto'rayva S.X.
Maktabga tayyorlash jarayonida tarbiyalanuvchilarning tayach kompetensiyalarini shakllantirish muammolari....169
Rajabova I.R.
Informatika o'qituvchilarining malakasini oshirishni informal ta'lim yondashuvi asosida takomillashtirish metodikasi....173
Joldasova K.J.
Informatika o'qituvchilarining malakasini oshirishni informal ta'lim yondashuvi asosida takomillashtirish metodikasi....177
Jalilova
Ikkinchi renessans davrida taqdim etilgan didaktik qadriyatlar....180
Турабекова Ш.Д.
Социально-психологические факторы насилия над женщинами в семье....184

MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARNI MILLIY TARBIYALASHDA AXLOQIY TARBIYANING O'RNI

Yakubova Zilola Zikirovna, *TDPU o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada milliy tarbiyaga yangicha yondashuvi maktabgacha ta'lim tashkilotida bola shaxsiga yo'naltirilgan ta'limni qalbi va ongiga singdirish bolada axloqiy fazilatlarni kafolatli shakllantirishda uning psixologik qonuniyatlarini o'rganish, mazkur masalada oila, maktabgacha ta'lim tashkilotilarning ijtimoiy-pedagogik imkoniyatlarini to'liq yuzaga chiqarishni va ular orasida ilmiy-metodik hamkorlik va uzviylikni yangi darajaga ko'tarishni hamda uning ijtimoiy asoslari haqida fikr yuritilgan.

Tayanch so'zlar: *maktab, oila, bolalar, pedagog-tarbiyachi, kitob, ota-onalar, pedagogik tashviqot, huquqiy madaniyat.*

РОЛЬ НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОМ ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНИКА

Якубова Зилола Зикировна, *преподаватель ТГПУ*

Аннотация. В данной статье рассмотрены новые подходы к национальному воспитанию в дошкольной образовательной организации, направленные на привитие в душу и разум ребенка личностно-ориентированного образования, изучение его психологических закономерностей в гарантированном формировании у ребенка нравственных качеств, полное раскрытие социально-педагогического потенциала семьи, дошкольных образовательных организаций в данном вопросе и вывод на новый уровень научно-методического сотрудничества и преемственности между ними, а также его социальных основ.

Ключевые слова: *школа, семья, дети, педагог-воспитатель, книга, родители, педагогическая кампания, правовая культура.*

THE ROLE OF MORAL EDUCATION IN THE NATIONAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Yakubova Zilola Zikirovna, *teacher of TSPU*

Abstract. In this article, a new approach to domestic upbringing is to introduce a personality-oriented upbringing of a child in the heart and mind of a preschool educational organization, to study its psychological patterns in the guaranteed formation of basic qualities in a child, in this case, a family, a preschool educational organization, socially - to fully reveal pedagogical possibilities and raise scientific and methodological cooperation and unity between them to a new level, as well as understanding its social foundations.

Key words: *school, family, children, teacher-educator, book, parents, pedagogical campaign, legal culture.*

Kirish. Axloqiy fazilatlarni shakllantirish metodlari xususida fikr yuritar ekanmiz, avvalo, ezgu va buyuk maqsadlarimizni o'zida ifodalagan Yangi O'zbekistonimiz taraqqiyotiga mazkur mavzuni o'rni va ahamiyati xususida fikr yuritish maqsadga muvofiq deb o'ylaymiz. Zero, Yangi O'zbekistonning axloqi go'zal va ma'naviy barkamol insonlarsiz bunyod etib bo'lmaydi. Muhtaram Prezidentimiz ta'kidlaganlaridek: «Butun kuch va salohiyatimizni yagona ulug' maqsadimiz – Yangi O'zbekistonni barpo etishga qaratayotgan ekanmiz: Yosh avlodimizga - mening o'g'il-qizlarimga qarata aytmoqchiman: tomirlarida buyuk bobolarimizning g'ayrat-shijoati jo'sh urib turgan aziz farzandlarim, sizlar Yangi O'zbekistonni barpo etishda doimo oldingi safda bo'lasizlar, deb ishonaman [1].

Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoev keltirganlaridek: «Yangi O'zbekiston» degan ibora xalqaro maydonda nafaqat yangi tushuncha, balki real ijtimoiy hodisa sifatida qabul qilinmoqda [2]. Yangi O'zbekistonning taraqqiyoti ma'naviy barkamol insonlarga, ularning ilmi, bilimiga, ma'naviy-ma'rifiy, axloqiy-estetik tarbiyasiga, vatanparvarligiga, barcha sohalarda keng ko'lamli innovatsion fikr va g'oyalariga har jihatdan bog'liqdir. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi milliy rivojlanishimizning yangi bosqichini boshlab bermoqda. Prezidentimiz ta'kidlaganidek: «Biz bundan buyon faoliyatimizni «inson – jamiyat – davlat» degan yangi tamoyil asosida tashkil etamiz» [3]. Respublikamizda bugungi kunda maktabgacha ta'lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilishga alohida e'tibor qaratilib, farzandlarimizning jahon andozalari darajasida zamonaviy bilim, kasb-xunarlarni egallashi, ma'nan-axloqan, jismonan yetuk insonlar bo'lib ulg'ayishi, yosh avlod qalbida Vatanga sadoqat, fidoyilik tuyg'ularini yuksaltirish borasida O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida «Jismonan sog'lom, ruhan va aqlan rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, Vatanga sodiq, qat'iy hayotiy nuqtai nazarga ega yoshlarni tarbiyalash» ustuvor vazifa etib belgilangan. Mana shu ustuvor vazifalarni amalga oshirishda mamlakatimizda maktabgacha ta'limni yanada rivojlantirish, uning samarali faoliyat ko'rsatishini ta'minlashga qaratilgan muhim me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilind. Ma'lumki, maktabgacha yoshdagi bolaning ongiga singdirilgan bilim va ma'naviy qadriyatlar uning kelgusidagi hayotini belgilab berishi sababli o'zaro va oiladagi munosabatlar, yaqin kishilarga g'amxo'rlik qilish, bolalar tarbiyasida milliy tarbiya usullari va zamonaviy pedagoglarning ilg'or yutuqlaridan samarali foydalanish, uyg'un rivojlangan bola shaxsini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Yosh avlodni axloqiy tarbiyalash muammosi uzoq vaqtdan beri yozuvchilar, faylasuflar, olimlar, o'qituvchilar, ota-onalar va amaldorlarni qiziqtirgan. Har bir yangi avlod bilan, yoshlarning axloqiy fazilatlari pasayib borayotganidan ruhi tushayotgan olim va o'qituvchilar tobora ko'proq yangi tavsiyalar ishlab chiqdilar, ularning maqsadi yangi avlodda odob-axloqni yuksaltirish edi.

Asosiy qism. Axloqiy fazilatlarni shakllantirish uchun bir qancha yondashuvlar qo'llaniladi. Ular o'yin, mehnat, ijod, adabiy asarlar (ertaklar), shaxsiy namuna orqali amalga oshiriladi. Shu bilan birga, axloqiy tarbiyaga har qanday yondashuv uning shakllarining butun majmuasiga ta'sir qiladi. Keling, ularni sanab o'tamiz: vatanparvarlik tuyg'ulari; hokimiyatga munosabat; shaxsiy fazilatlar; jamoadagi munosabatlar; aytilmagan odob-axloq qoidalari. Agar o'qituvchilar ushbu sohalarning har birida ishlasa, ular bazani yaratadilar. Agar butun tarbiya va ta'lim tizimi bir sxema bo'yicha ish olib borsa, ko'nikma va bilim bir-birining ustiga qatlamlanib, yaxlit sifatlar majmuini tashkil qilgan bo'lardi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni axloqiy tarbiyalash muammolari bolaning ikki hokimiyat o'rtasida o'zgarib turishida yotadi. Bir tomondan ular tarbiyachi, ikkinchi tomondan esa, ota-onadir. Lekin bu masalaning ijobiy tomoni ham bor. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari va ota-onalar birgalikda harakat qilish orqali ajoyib natijalarga erishishlari mumkin. Ammo, boshqa tomondan, bolaning shakllanmagan shaxsiyati juda chalkash bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, unutmasligimiz kerakki, bolalar o'z ustozi deb bilgan odamning xatti-harakati va reaktsiyalarini ongsiz ravishda ko'chirib olishadi. Bunday xatti-harakatlarning cho'qqisi birinchi maktab yillariga to'g'ri keladi.

Axloqiy tarbiya tug'ilishdan boshlanadi va kundalik munosabatlar jarayonida hayot davomida davom etadi. Bu atama deganda, jamiyat «axloqiy» deb ataydigan axloqiy tamoyillar, sifatlar, shuningdek, xulq-atvorni shakllantirishga qaratilgan shaxsga ta'sirlar tizimini tushunamiz. Axloq tushunchasi xalq madaniyatiga, dinga va ma'lum bir davrga bog'liq (agar uni ma'lum bir davr ichida ko'rib chiqsak). Axloqiy tarbiya shaxsni rivojlantirishning asosidir. Shaxsning shakllanishi murakkab, uzoq davom etadigan jarayon bo'lib, ota-onadan, ta'lim muassasalaridan, shuningdek, butun jamiyatdan e'tibor va sabr-toqatni talab qiladi. Axloqiy fazilatlarni singdirishda shaxsning yoshini, uning axborotni

insonparvarlik munosabatini tarbiyalash; vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirish va o'z mamlakatlari bilan faxrlanish; boshqa millat vakillariga nisbatan bag'rikeng munosabatni tarbiyalash; jamoada samarali ishlashga imkon beradigan aloqa qobiliyatlarini shakllantirish; o'zini o'zi qadrlashni etarli darajada shakllantirish.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun axloqiy ta'lim dasturlari o'ziga, atrofdagi odamlarga va tabiatga nisbatan uyg'un munosabatni rivojlantirishni nazarda tutadi. Shaxsning axloqini ushbu sohalarning faqat bittasida rivojlantirish mumkin emas, aks holda u kuchli ichki qarama-qarshiliklarni boshdan kechiradi va oxir-oqibat ma'lum bir tomonga suyanadi. Zamonaviy bolalar ta'limi va tarbiyasi bolalarda o'z erlari va atrof-muhit uchun mas'uliyat hissini tarbiyalashning jiddiy vazifasi hisoblanadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama axloqiy-vatanparvarlik tarbiyasini ushbu jihatsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Atrof-muhitni anglaydigan odamlar orasida vaqt o'tkazadigan bola hech qachon ovchiga aylanmaydi, hech qachon axlatni ko'chaga tashlamaydi va hokazo. U o'z makonini tejashni yoshligidan o'rganadi va bu tushunchani avlodlariga etkazadi.

Xulosa. Ko'rinib turibdiki, kelajakda insoniyatning yashab qolish masalasi ko'p jihatdan inson milliy-axloqiylik darajasiga bog'liqdir. Shu bois, milliy-axloqiy tarbiya pag'onadorligiga alohida e'tibor berish, uni yuksaltirish masalasi dolzarb ahamiyatga egadir. Zero, muxtaram Prezidentimiz keltirganlaridek: «Jamiyatimizda aholi, ayniqsa, yosh avlodning ma'naviy va ma'rifiy saviyasini doimiy yuksaltirish – birinchi darajali ahamiyatga egadir. Shu bois, «Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari» degan dasturiy g'oya asosida yoshlarni ona yurtga sadoqat ruhida tarbiyalash, ularda tashabbuskorlik, fidoyilik, axloqiy fazilatlarni shakllantirish – o'ta sharafli vazifadir» [4]. Maqolani yakunlar ekanmiz, aytaylik, bolalar butun dunyo kelajagi. Bu bizning sayyoramizning umuman kelajagi bor-yo'qligi keyingi avlodlar qanday bo'lishiga bog'liq. Maktabgacha yoshdagi bolada milliy-axloqiy tuyg'ularni tarbiyalash barcha o'qituvchilar intilishi mumkin bo'lgan va yaxshi maqsaddir.

Adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 6 ноябрдаги «Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси асосида демократик ислоҳотлар йўлини қатъий давом эттирамиз» Қарори: https://president.uz/uz/

2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 7 декабрдаги «Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 28 йиллигига бағишланган Ўзбекистон халқига байрам табриги»: https://president.uz/uz/

3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 24 декабрдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси: https://president.uz/uz/

4. Мавлонова Р. ва бошқ. Умумий педагогика: Дарслик. - Т., 2016. - 538 б.

5. Қуронов М., Тўраев Ш. ва бошқ. Миллий тарбия ва ёшлар дунёқарашини шакллантириш: Ўқув қўлланма. - Т.: Муҳаррир, 2017. - 18 б.т.

6. Эркаев А. Маънавиятшунослик. - Т.: Маънавият, 2018.

7. Egamberdiyeva N.M. Ijtimoiy pedagogika: Darslik. - T., 2009.

8. Sodiqova Sh.A. Maktabgacha pedagogika. - T.: Tafakkur sarchashmalari, 2013.

9. Yakubova Z.Z. Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolaning rivojlanishi va tarbiyasiga professional yordam ko'rsatishda oila, mahalla va maktab bilan hamkorlik ishlari: International conferences. 2022. Vol. 1. No. 8. - P. 68-73.